

ƏLİ BƏY AZƏRİ VƏ "ERMƏNİ BORİSOV"

Söz müqəddəsi .Ona məhəbbətlə yanaşmağı sözlə öz möhürünü vuranlardan , onların çəşid-çəşid söz və fikir xəzinələrindən öyrənmişik . Öyrənmişik ki, sözlə əli-boş, ürüksiz toxunmaq olmaz.Toxundunsa sənədən qaçacaq . Yazarlar (Əli yazarlar) heç vaxt qələmi əlinə kəməlsiz almaz. Əks halda qələm də, varaq da yiyəsindən küsər . Əsl söz də hər deyəndə qonmaz ruhuna. Axı yazarların ilham pəriləri də özləri kimi bir az dəli, bir az küseyən, bir az nadinc, bir azca da tənbəl olur. Amma gəldisə də getmək bilmir. Yayıfır yaxandan. Məcbur edir ki, onun dediyini eşidəsən.Onun kimi görəsən, onun kimi düşünsən. Məqsədinə çatandan sonə dinclik , rahatlıq vermir. Ona görə də ruhu göylərdə uçan yazarlar söz-dən möhkəm tutur. Söz ona, o da sözlə arxa durur.

Bəzən gözündə yazarları Tanrıya, yazıb yaratdıqlarınısa adama bənzədirəm. Axı yazarlar da Tanrı kimi yoxdan var edəndi. Onlar da yaradırlar.Yaratdıqlarına nəfəs, can verirlər. Üstlərində titrəyirlər, osirlər, soyuqdan, küləkəndən, yağışdan qoruyurlar. Elə Tanrı kimi...

Qələminə söykənən, həyatın sətir üzünə sözləylə duran, düşüncələrinə sahib çıxan yazarlarımızı (yarananlarımızı) bu baxımdan ön əli kürsüyə, Tanrılıq kürsüsünə qaldırıb qoymağa yanılmıram mənə.

Yazılan hər şey yazarı övladıdır. Pisiylə, yaxşıyla onundu. Yaxşı bilirlər ki, yaratdıqlarına sahib çıxmasalar itib batarlar ortalıqda. Sonra zərriyə də ələ gəlməz.

...Sözəndə söz tutduq bir az.

İndi isə vətənin keşiyində durduğu qəndər də sözün təəssübünü çəkən qələm dostumuz Əli bəy Azərinin yaradıcılığına nəzər salaq. Özü də dostcasına, ərkəyana.

Əli Azəri hələ kiçik yaşlarından sözlə kəməli verənlərdəndi. Lap uşaqlıqdan Azərbaycanın müxtəlif mətbu orqanlarında məqalə və yazıları ilə oxucuların diqqətində olub. Meyli jurnalüstikəyaya olsa da tale onu tamam başqa sətirə yönəltdi.Ömrünü həqiqətə bağlayıb. Sözlünü hər bəy meydanında dediyi vaxtlarda da qələminə yerə qoymayıb amma.

Bir-birindən məzmunlu nəsr əsərləri yazıb.Onun "Yurd nisgisi", "Şah bərəsi", "Generalın yefreytor vəkili", "Məhəbbət piyaləsində zəhər" və s kimi iri həcmli əsərləri, həmçinin çoxsaylı hekayə və publisistik yazıları oxuculara yaxşı tanışdı. Dəfələrlə yaradıcılığı mükafatlandırılıb və müxtəlif müsabiqələrdə qalib olub.Əsərləri müxtəlif dillərə tərcümə edilib. Həm də iyirmidən çox əsərin redaktorudu. Sevdiyimiz "Xəzan" jurnalının yaradıcısı və təşviqçisi. AYB-nin ən şıltaq üzvüdü həm də.

Bir sözlə qələm əhlinə, elə geniş oxucu auditoriyasına yaxşı tanış olan bir imzadı Əli bəy Azəri.

Sözünə söykənən, həqiqətin əlindən tutub işığı çıxaran, doğruları həyat əmalına çevirən yazıçı üsyankar olduğu qədər də mülayim və səmimi. Mübaligəni sevmir və

mümkün olduğu qədər də tərifi qədir. (Heç mən də yazarı tərifi etməyi sevmirəm. Ayağı yer tutar deyib ayaqyeri qoyuram bir az)

Vaxtım olduqca Əli bəyin yaradıcılığına da nəzər salıram. Ümumiyyətlə ruhumu tərpedən yazılara biganə qalmıram. Əli bəyin qəhrəmanlarını çox vaxt elə özünə bənzədirəm. Obrazlarında çox vaxt elə müəllifin özünü görürəm. Oxuduqca adama elə gəlir ki, yazıçı özünü, yaşadıklarını yazır. Təsvir etdiyi səhnələr canlıdır. Pafosdan və dəbdəbdədən uzaq yazır əsasən.Bəzəksiz, düzəksiz. Ümumiyyətlə Əli bəy sadəliyi sevən yaradıcıdır. Mümkün olduğu qədər reallığı əks etdirməyə çalışır. Fikirlərini sözlə boyamır. Konkretliyə və həqiqətlərəndən uzaq yazmıram. Bəlkə bu xüsusiyyəti onu oxucuya yaxınlaşdırır, sevdirmir. Azəri hər yazısında özünü.Sözünü uzaqdan tanıyırsan. Öz yolunu, dəst - xəttini tanıtmayı yaxşı bacarır. Zənnimcə bu da bir uğurdur. Heç kimə bənzəməmək, özü olmağa çalışmaq hər yazara nəsihət olan xüsusiyyət deyil. Ümumiyyətlə Əli bəy Azəri maraqlı insandı. Bir az da sirli.

..Bu yaxınlarda elə tez-tez bizi sözlünün ətrafına yığan, işığına çağırən yazıçı yenice tamamladığı povestini --" Erməni Borisov"- u elektron ünvanıma göndərdi. Oxumaq, müzakirə etmək, fikir bildirməkçün. (Tənqidəndə də qaçan deyil) Düşüncəsinə, istedadına ,qələminə bələd olduğumçün bildim ki, bu əsər də maraqlı alimb. Yubanmadan oxumağa başladım. (Həm də bu boyda işin, gücün içində) Elə ilk səhifəsindən yanımadığı anlamı.. Əsəri oxuduqca özümü hadisələrin içində hiss etdim. Düşdüm ötən əsrin burulğanlarına, girdabına. Çıxa bilmədim. Oxuduqca əsər mənə özünə çəkdi.. Hadisələrin bir-birilə zəncirvari bağlılığı mənə xususi maraq oyadı həm də. Axı başdan- başa yaşadığımızı, əzablarımızı qələmə almışdı. Bu gündən dünənə qayıtdım səhifə-səhifə. Döndüm 80- ci illərə.Ya bəlkə ondan da əvvələ. Əzablarımızı, qorxularımızı, iztirablarımızı, yaşamaq istəyib yaşayama bilmədiklərimizə səyahət etdim.. Gəncliyimizə, buxovlanan arzularımız, çiliklənməmiş ümidlərimizə hamısı təzədən varaqları gözümün önündə. Fikirləşdim ki, görə nə boyda çətinlikdən keçib gəlmişik . Həm də zamanı qurban verə-verə, daşdan, kəsəkdən keçə-keçə aşmışıq bu boyda dağı. Bu günümüzə şükür edə-ədə fikirləşdim həm də. Əsərin qəhrəmanı Toğrul ilə ilk tanışlığımızdan saflığı, döyüşkənliyi, möğruluğu, sadəliyi ilə Əli bəyi xatırladım. Mənə elə gəlirdi ki, bütün hadisələr elə yazıcının gətirdikləri çərəyən edir. Bir tərəfdə təmiz, saf qəlblə Azərbaycan xalqı, bir tərəfdə kreslo hərisi məmurular, bir tərəfdə yenidənqurma və demokratiya adı altında gedən qorxunc ictimai -siyasi proseslər, hərə-mərlək, saxtakarlıq, kaos, bir tərəfdə ömür boyu bu xalqın çərəyini yeyib özünə qənim kəsilən erməni şovinizmi. Bölli yazmış olduğu üçün bu hadisələrin canlı şahidləri kimi təkrar yaşadım o illəri. Bir az da ağrıyla, bir az da müdrikcəsinə. Başımıza gələn bələlərin arxasında dayanan qüvvələrə söy -söyə həm də. Əsərdəki hadisələr yerini dəyişdikcə yeni nüanslarla rastlaşdım. Yazıçı mənə Bakıdan tutmuş Yerevanacan müxtəlif hadisələrlə üz-üzə qoydu. Əsərin adı da maraqlıdır."Erməni Borisov" . "Arxalı köpək qurd basar" misalı yadıma düşdü.

.. Əsəri oxuduqca təpədən dırmağacan milliyətçi olan erməni xalqının (xalq demək olarsa) məqsədlərinə çatmaqçün hansı oyunlardan çıxmasının bir daha şahidi olursan. Özü də Əli bəyin öz üstlubunda. Əsərdə hadisələr elə ustalıqla və sadə dillə təsvir olunub ki,elə bilirsən ki, heç aradan

30 ildən çox zaman keçməyib. Bizim vəzifə hərislərimizin böyük rus sevgisi , bu "sevgi"dən doğan xəyanətlər, xəyanətlərdən yaranan faciələr bir - bir adamın gözünün önündə canlanır. Qurdla quzunun bir yerdə otladığı zamanlar olsa da, üzde "sakitçilik" hökm sürsə də ,dəxildə gedən çəkişmələr, hərə- mərlək, qonşuların bizi erməni münasibəti əsərdə açıq aydın hiss olunur. Elə bil ki, nəyəso hazırlıq gedir. Toğrul suallar girdabında batır. Sanki bizi irəlində gözləyən böyük faciələri öncədən görür. Qonşularımızın düşmən mövqeyi, şimaldan əsən soyuq küləklərin ölkəmizə təsiri və qaraguruçuların yalançı hay-küyü Toğrulda mübarizə əzmi yaratsa da, təkdı. Həyat hərdə belə onun yanında deyil. Hər vaxt elə Toğrul öz yolundan uzaqlaşdırmağa çalışır: " Bunlar sənənin nəyinə lazımdı, ay Toğrul. Demokratiya aşını bəşirən özü bilir necə yedirir.Sən axı kimsən? Adı bir kinomotoqrafçı". Bütün bunlara baxmayaraq Toğrul inadından döndərə bilmir. Əslində qadın da hər şeyi anlayır, amma mübarizənin sonunun da nə ilə nəticələncəyini yaxşı bildiyi üçün susmağı seçir. Bir tərəfdən o da haqlıdır. Bütün bunlara baxmayaraq Toğrulda sonda meydanında uzaqlaşdırılır. Elə sapı özümlükdən olan baltalar. Amma adama elə gəlir ki, Toğrulun mübarizəsi də kərtəbi, pərkəndədir. Yetərinçə üsyankar deyil. Ona görə də tez uduzur. Bu isə oxucunu məyus edir . Axı oxucuyğun əsərin qəhrəmanını axıracan qəhrəman qalmalıdır.Bu isə yetərinçə çətinidir.Ən ideal qəhrəmanın da bir zəif cəhəti olur. Toğrulda da zəif cəhəti yolu axıracan gedə bilməməsidir. Amma mənə elə gəlir ki, bu məğlubiyətin özü də bir qalibiyyətdir. Qarıda Toğrul bütöv qələbə gözləyir. Mənim fikrimcə əsər natamamdı. Yazıçı onu bu günəncə gətirməli, Oxucunu intizara da qoymaq olmaz. Toğrulun sonrakı taleyi müəmmalı qaldı. Onu mübarizə meydanından uzaqlaşdırmaq növbəti mübarizənin başlanmasında deməkdə mənə. Axı hər şeyə üsyən edən adam belə asanlıqla məğlub ola bilməz. Əsərin qəhrəmanının mübarizə qəhrəmanı bu günəncə gəlib çıxmaldı. 80- ci ildən üzübəri hadisələri təsvir edə-ədə , başımıza gələnləri yazıçı təxəyyülünün süzgünündə keçirəcəyə həm də. Zənnimcə povesti böyüdüb irihəcmli roman səviyyəsinə çatdırmaq lazımdı. Bu mənim fikrimdi əlbəttə. Bütün bunlara çatmaqçün Əli bəyin yetərinçə potensialı və sözü var. Onsuz da son söz yazardı. Mənə isə yazıçıya bolluca oxucu sevgisi arzulamaq qalır. Uğura gedən yol məhz sevgidən başlayır axı. Bu sevgini qazanmaqca elə də asan deyil. İnənam ki, hər şeyə rəğmən bu əsər də seviləcək. Bütün əyər-əksiyi ilə "Erməni Borisov" da bir uğurdur. Sonrasını zamanın ixtiyarına buraxaq.

TƏRANƏ DƏMİR.
Jurnalist, AYB- nin üzvü.
Şair-publisist.